

• Педагогикалық жағдайда қиыншылықтар не мәселелерді көре білу және оны оқушыға өзінің түрткі және мақсаттары бар оқу үрдісіндегі белсенді дамып жатқан қатысушы ретінде қарап, оны бағдарлап педагогикалық мақсат ретінде рәсімдеу. Педагогикалық жағдай өзгерісіне байланысты мақсаттар мен мәселелерді тез өзгерте білу, педагогикалық мәселелердің жақын не алыс нәтиже шешімін болжай алу жатады.

• Оқу материалдарының мазмұнымен жұмыс істей алу, оны кеңейту және жаңаландыру, басқа пәндермен қарым-қатынас орнату. Оқушылардың психологиялық ерекшеліктерін тани алу, мүмкін бола алатын және қалыпты қиыншылықтарды болжай алу, оқу қызметін жоспарлау және ұйымдастыру барысында оқушылардың өзінің ынтасынан шығу, оқушылардың өзін-өзі ұйымдастыру аймағын кеңейту, жеке тұлғалық бағдарламалар құру қабілеттері жатады. Оқу формалары мен әдіс-тәсілдерінің араластыра білу, таңдай білу, педагогикалық жағдайларды салыстыру және жалпылау және оларды қоса алу, оқушыларға арнайы және жеке әдістерді қолдана алу.

• Психологикалық білімдерді пайдалану біліктілігі, педагогикалық тәжіриенің алмасуы. Оқушылардың қиыншылықтары өзінің жасаған жұмысындағы кей мәселерді болжай алмау деп қарастырып, онымен салыстырып, өз еңбегінің мықты және кемшіліктерін мойындай білу, өзінің жеке стилін бағалай білу, өз тәжірибесін талдай және жалпылай білу, оны басқа мұғалімдер тәжірибесімен салыстыра білу, өзінің педагогикалық қызметінің болашағын жоспарлай білу.

Осылайша, педагог, педагогтық қызмет субъектісі ретінде педагогтық жағдайды және білім беру бағдарын шығармашыл және белсенді өзгерте алады. Білім беру мазмұнын, әдістер мен формаларды дербес таңдайды және араластырады, және соған өзіндік жауапкершілікті толықтай сезеді. Осындай нысаналы мақсатты қоздеу таңдау негізі оқушылар болып табылады, олардың әрқайсысының оқу барысындағы тұлғалық психологиялық ерекшеліктері және оның оқу үрдісі субъектісі ретінде ынтасы мен мақсаттарын саралай білу, оқушыға мән беру өте маңызды.

Педагогта субъект қасиеттерінің қалыптасуы оның кәсіби қызметінің табысына алып келеді. Оқушылармен табысты жұмыс істейтін мұғалімдердің жеке тұлғалық ерекшеліктері Л.В. Попова (1996) бөйынша, олардың табысты болуы олардың басқа адамдармен байланысын түсіну, өздерін ұқыпты кәсіби маман ретіндегі қозқарасы, олар өздерінің іс-әрекеттеріне жауапты және сенім сезіміне лайықты, өздерін әдемі және басқа адамдармен сүйікті тұлғалар деп есептейді. Басқа адамдар ондай мұғалімдерді жауапты және жұмсақ адамдар деп, басқаларда өзіндік абыройы қалыптасқан тұлға деп бағалайды, және әрдайым шығармашылыққа ұмтылады. Осылайша, жоғары маманданған, табысты педагог – бұл кәсіби қызметте, сөйлесу, өзін-өзі санауда толықтай субъект қасиеттері қалыптасқан педагог болып табылады.

Педагогтарда субъектіліктің қалыптасуы олардың кәсіби шеберліктерінің шыңдату әдісі, педагогтардың кәсіби саралауындағы бірқатар мәселелерді шешу жолы, оқушыларда субъектілікті қалыптастыру құралы. Ең маңыздысы, инновациялық қызметте, сөйлескенде, өзін-өзі санаудағы педагог-субъектілерден құралған педагогтық ұжымдар өте табысты болады[5].

1. Каптерев П. Ф. Избранные педагогические сочинения. – М., 1982. -235 с.

2. И.А. Зимняя Педагогикалық психология: Жоғары оқу орындарына арналған оқулық. Екінші., толықт., қайта өңд. Бас / Орыс тілінен аударған М.А.Құсаинова М.: Логос; Алматы: Т,2005– 368б.

3. П.Ф.Каптерев Дидактические очерки. Теория образования// Изб. Педагог. Соч. М.1982.-123с.

4. В. А. Петровский Личность в психологии: парадигма субъектности. – М., 2001. – 250с.

5. Е.Н. Волкова Субъектность педагога: Теория практика – Дисс. На соискание степени доктора пед. н.-М.,1998. – 180 с.

Бөлегенова М.

4 курс студенті,

Садықова Н.М. әл-Фараби атындағы ҚазҰУ-дың

жалпы және этникалық психология

кафедрасының доцент м.а., психол. ғ. кандидаты

ТҮЛҒА АРАЛЫҚ ҚАТЫНАСҚА ГЕНДЕРЛІК СТЕРЕОТИПТЕРДІҢ ӘСЕРІ

Гендерлік психология – тұлғаны белгілі бір жыныс өкілі ретінде, оның қалыптасу мен дамуының заңдылықтарын зерттейтін психологияның бір саласы. Жыныстық психологиядан айырмашылығы, гендерлік психология еркектер мен әйелдердің психологиялық ерекшеліктерін ғана емес, жыныстық дифференциация, стратификация, иерархизация құбылыстары нәтижесіндегі тұлғаның даму заңдылықтарын зерттейді. Жыныс психологиясын әйел мен еркектер арасындағы физиологиялық және биологиялық айырмашылықтарын қарастыратын болса, гендерлік психология бұл айырмашылықтардың әлеуметтік (статустық, әлеуметтік позиция, ролдік, қарым-қатынастық, стереотиптік т.б.) жағын зерттейді.

Е.П. Ильин шет ел авторларына сүйене отырып, ер балалардың қарым-қатынас стилі жас кезінен-ақ

белсенді және заттық болатыны анықтаған. Қыз балалармен салыстырғанда ер балалар кез келген жұмысты түсінікті және қажеттіліктеріне байланысты тік мінезді. Ер адамдардың стилі тәуелсіз және билікке икемді, ал әйел адамдар стилі өзара тәуелді. Ер балалар әңгімелесу процесінде қатты ырғақпен сөйлейді, көзге тіке қарайды, күлмейді бірақ күлімірейді. Дегенмен, көп нәрсе қарым-қатынас тобына және ондағы ер балалардың позициясына байланысты болады. Қыз балалар әңгімелесу процесі барысында сенімсіздеу болады, орташа ырғақпен сөйлейді, сөз ортасын бөлмеу арқылы тыңдаушының позициясын тұрақты ұстануға тырысады. Ұлдар қарым-қатынасы тұрақтылықпен сипатталады, бір-бірімен араласып сыйласу кезінде құшақтасу және тағы сол сияқтыденелік жақындықтан қашқақтайды.

Джон Скот бойынша тарихи зерттеудің мәселесі гендерлік статусты құрастыру процесіндегі іс жүзінде осы төрт аспекті арасындағы қатынасты айқындау. Сонымен қатар осы көзқарас ұқсас аспектілердің ерекшеленуімен кез-келген әлеуметтік процесс үшін анализ жасау моделі бола алады. Бұл тұста «ер» және «әйел» категорияларының түпкілікті трансценденттік мазмұнға ие емес екендігін көрсету мүмкіндігі пайда болды. Гендерлік ерекшеліктер адамдардың қатынасы процесінде символикалық түрде құрылып және қайтадан құрылады. Гендерлік қатынастар адамзат тарихындағы, индивидте гендерлік консенсусқа жету және гендерлік әлеуметтену процесінде қалыптасқан ең ұзақ әрі өзге иерархиялық жүйелер ішіндегі ең мықтысы болып табылады.

Гендерлік зерттеулер ерекше синтетикалық модел жасауға мүмкіндік береді. Онда социумның барлық мүмкін деген өлшем белгілері орын табады. Олар: жүйелік-структуралық, социомәдениеттік, индивидуалды-жекебастық, және гендер түсінігі олардың қалай әрекеттесетіні және қалай байланысатыны туралы түсінік береді. Бұл моделдің уақыттық ұзақтықта ашылуы осы құбылыстардың тарихи динамикасын реконструкциялауға мүмкіндік жасайды. Бұл зерттеу перспективалары әліде толық түрде іске асу мүмкіндігіне ие. Бірақ қазіргі уақыттың өзінде батысевропалық тарихнамада барлық хронологиялық уақыттар мен Европаның бар региондары бойынша монографиялық зерттеулердің айтарлықтай көлемі жиналды. Сонымен қатар гендерге арналған көптеген беделді журналдарда тұрақты рубрикалар, сонымен қоса арнайы периодикалық басылымдар пайда болды.

Көптеген әлеуметтік психологтардың айтуы бойынша, гендерлік ерекшеліктерді гормондар мен хромосомалардан ғана іздеуіміз керек, оны әлеуметтік нормалардан іздеуіміз керек. Біздің іс әрекеттеріміздің көпшілігі қоғамдық ойдың шеңберінен шықпайтыны ғылымға баяғыдан белгілі.

Американдық әлеуметтік психолог Алис Иглидің айтуы бойынша, гендерлік стереотип дегеніміз, осы қоғамдық норманың көрінісі. Бұл дегеніміз, біздің дұрыс деп тапқан ер адамға және әйел адамдарға тән деп тапқан іс-әрекет моделдері қоғамның көп бөлігінің ойымен сәйкес келеді. Ерлер мен әйелдер арасындағы айырмашылықты іс әрекетіне қарап ажыратуға осы мәселені назардан тыс қалдырмауымыз керек. Адам әрекетінде биологиялық және әлеуметтік қасиеттер тығыз байланысты болғандықтан, ерлер мен әйелдер арасындағы айырмашылық тек қана биологиялық тұрғыдан дей алмаймыз. Осы екі түсінікті ажырату мақсатында 1960 жылы Американдық психолог Р.Столлер адамның сексуалдылығын биологиялық жағынан «жыныс», ал әлеуметтік жағынан «гендер» деп бөліп атауды ұсынды.

Осылайша, адам әрекетінің гендерлік ерекшеліктеріне байланысты «гендерлік стереотиптер» қалыптасады.

Гендерлік психологияда «гендерлік стереотиптер» 3 топқа бөліп қарастырылады. Бірінші топқа: Ерлер мен әйелдерге тән соматикалық, психикалық, жүріс тұрыстың нормативтік ерекшеліктері тән. Бұл стереотиптерге: ер адамдар доминантты, тәуелсіз, агрессивті, өзіншіл, логикалық ойлауға бейім, эмоцияларын басқара алады деген стереотип болса, әйелдерге тән стереотиптерге: пассивті, тәуелді, шамадан тыс эмоционалды, қамқор, мейірімді т.б стереотиптерді жатқызады.

Екінші топтағы стереотиптерге ерлер мен әйелдердің мамандығы мен атқаратын еңбек ерекшеліктеріне байданысты айырмашылықтар жатқызылады. Яғни, әйелдерге тән еңбек түріне қызметтік, орындаушылық жұмыстар жатса, ер адамдар құралдық, шығармашылық ұйымдастырушылық әрекеттер атқарылуы тиіс деген таптаурындар қалыптасқан.

Үшінші стереотиптер қатарына, отбасындағы және мамандыққа байланысты жіктелу мен ролді меншіктеу жатады. Ерлердің ролі кәсіби, ал әйелдерге тән отбасылық рөлдер болып табылады.

Т.Б. Бендастың «гендерлік психология» атты еңбегінде отандық және шет елдерде жүргізген көптеген зерттеулерінің қортындысына сүйене отырып, гендерлік стереотиптер қоғамдағы тұлғааралық қатынастарға әсер етеді деген тұжырымға келеді.

Көптеген зерттеушілер «әйелдік», «феминистік» және «гендерлік зерттеулерді» синоним ретінде қолданады. Біреулері «гендерлік зерттеулерді» әйелдердің мүддесі үшін әйелдердің әйелдерді зерттеуі деп түсінеді. Бірақ бұл дұрыс емес, көптеген жағдайларда әйел затының құқықтары жерге тапталып жатады, сондықтан әйел құқығына байланысты мәселелер туындап, гендерлік зерттеуледе көрініс тауып жатады. Осындай жынысқа байланысты дискриминация жағдайларын болдырмас үшін де гендерлік саясат жүргізіледі.

Гендер мәселелерінің көп бөлігін феминология ілімі құрайды. Маскулиндік бағытқа қарағанда, теориялық бағыт ретінде феминизм жылдам дамыды. Бұл көбінесе әйел жынысының көп дискриминацияға ұшырауымен себептелген.

Әлемдік қозғалыс ретінде феминизмге 200 жыл. Бұл қозғалыс буржуазиялық революция кезінде басталып, соның нәтижесінде әйелдердің құқықтары кеңейтілген болатын. Феминистік зерттеулердің кең өріс алған кезі XX ғасырдың 70-ші жылдарына келеді. Қазір феминизм ескі және жаңа феминизмге бөлінеді. XVIII ғасырда пайда болған ескі феминизмде жаңа феминизмнен айырмашылығы әйелдердің әлеуметтік теңдігі жайлы ұғымдары өте тар болып келеді.

Сонымен, қортындылай келе гендерлік стереотиптер қоғамдағы тұлға аралық қатынаста маңызды рөл атқаратынын білдік. Гендерді зерттеуде философтардың негізгі басымдықтары гендерлік тарихтың әр тарихи кезеңдегі тарихи спецификасын көрсетуге тырысатын тарихшыларға қарағанда олар әйел спецификасы ерлермен салыстырғанда ешқашан жоғалмайды деп көрсетеді және бұл гендерлік қатынастарда таусылмас қайшылықтар тугызады.

1. Берн Ш. Гендерная психология. – СПб.: Питер, 2001.
2. Клещина И.С. Развитие гендерных исследований в психологии // Общественные науки и современность. – М., 2002. – № 3
3. Ильин Е.П Бендас Т.В. Гендерная психология: Учебное пособие. – СПб.: Питер, 2005
4. Пол женщины: Сб. статей по гендерным исследованиям / Под ред. С. Шакировой и М. Сеитовой. – Алматы: Мальвина, 200
5. Введение в гендерное исследование. – СПб.: 2001.

Газизова К.

студент I курса,

Ахтаева Н.С. д.психол.н., профессор
кафедры общей и этнической психологии
КазНУ имени аль-Фараби

ИНТЕРНЕТ-АДДИКЦИЯ СРЕДИ ЮНОШЕСКОГО ВОЗРАСТА

*Интернет хорош тем, что сумел собрать огромное количество людей в одном месте.
Но он не смог дать им ощущение единства.*
Дэвид Линч

На сегодняшний день, с развитием технологий и неизбежностью научно-технического прогресса, информатизация общества занимает ключевое место как в экономике и образовании, так и в культуре. Учитывая то, что с момента создания первых Персональных Компьютеров и Всемирной Паутины прошло около 40 лет, человечество сделало большой шаг вперед в научно-техническом плане. За эти 40 лет компьютеры стали неотъемлемой частью нашей повседневной жизни. Технологии не стоят на месте, каждый день внедряются различные новшества, что позволяет нам совершить огромный научно-технический рывок. Компьютеризация, как процесс внедрения электронно-вычислительной техники в сферы человеческой деятельности, с каждым днем набирает обороты. Она значительно упрощает человеческое существование. И, казалось бы, большинство из нас уже не может представить свою жизнь без электронно-вычислительных машин, к которым относятся и компьютеры. Но еще одним важным элементом, без которого немислимо наше существование, является Интернет.

Как мы знаем, интернет – это всемирная система объединённых компьютерных сетей для хранения и передачи информации. Интернет-пространство размывает политические, временные, культурные и национальные границы, позволяет около одной трети населения планеты находиться «на связи» 24 часа в сутки круглый год. Оно открывает нам доступ к мировой литературе, фильмам и музыке, позволяет осуществлять обмен информацией за считанные секунды. По данным 2012 года, число регулярных пользователей Глобальной Сети составило около 2,4 млрд человек, что составляет около 35% всего населения.[1] Но, в виду того, что с каждым днем интернет-пространство расширяется, количество постоянных пользователей также растёт. И, возможно, к 2015 году это число приблизится к 50% процентам. Конечно, в эти 2,4 млрд человек входят люди самого разного возраста, профессии и социального статуса.

Но хотелось бы остановиться именно на возрастном аспекте посетителей интернет-пространства. Да, можно сказать, что на данный момент современный ребенок знакомится с Интернетом еще в дошкольном возрасте (4-6 лет) и при этом, и, иногда, это происходит даже раньше, чем знакомство с азбукой и счетом. Правильно ли это? Определенно, нет. Ребенок, основным видом деятельности которого на данном возрастном этапе в идеале должна быть «игра», сидит за компьютером или телефоном, играя в глупые и бесполезные, а иногда даже жестокие игры, которые не позволяют ему развиваться. При этом он становится агрессивен и замкнут, ухудшается не только физиологическое состояние организма, но и